

US25018793

Potvrzení o doručení dokumentu

Organizace: Ústavní soud

ÚSTAVNÍ SOUD Joštova 8, 660 83 Brno	
Došlo dne:	21 -03- 2025 3
Vyřizuje:	krát Přílohy:

Základní údaje

Číslo podání: US CKDP 0004361/25

Odesílatel: Okresní soud v Novém Jičíně

Věc: NÁVRH NA ZRUŠENÍ USTANOVENÍ ZÁKONA

Doručeno: 21. 3. 2025 13:19:49

K Rukám:

ID zprávy: DZ-223381

Do vlastních rukou: Ano

Email/DS: 79naery

Spisová značka:

SP. Zn. Odesílatele: 90 P 212/2018

Nepředchází

Seznam validací

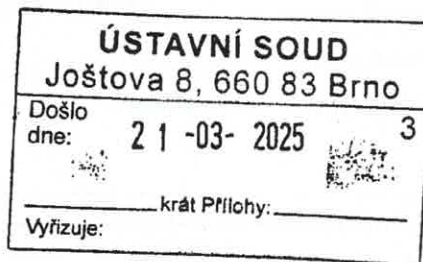
Výsledek	Soubor	Subjekt certifikátu	Vystavitel
Příloha je validní	-stejnopis-K-90-P-212-2018-03-11-14-56-25-XST-P00-čistýdokument-opk-přípis- cz-1-dokument.PDF		
Podpis je platný	-stejnopis-K-90-P-212-2018-03-11-14-56-25-XST-P00-čistýdokument-opk-přípis- -1-dokument.PDF	T=vymáhající úředník, SERIALNUMBER=P143050, G=Michaela, SN=Šustková, CN=Michaela Šustková, OU=51584, OU=účetárna, O=Okresní soud v Novém Jičíně, OID.2.5.4.97=NTRCZ-00025232, C=CZ	CN=PostSignum Qualified CA 4, O="Česká pošta, s.p.", OID.2.5.4.97=NTRCZ-47114983, C=CZ
Podpis je platný	PrijataDZ.zfo	SERIALNUMBER=S906210, CN=Informační systém datových schránek – produkční prostředí, OU=Digitální a informační agentura, O=Digitální a informační agentura, OID.2.5.4.97=NTRCZ-17651921, C=CZ	CN=PostSignum Qualified CA 4, O="Česká pošta, s.p.", OID.2.5.4.97=NTRCZ-47114983, C=CZ

OKRESNÍ SOUD V NOVÉM JIČÍNĚ

Tyršova 1010/3, 741 11 Nový Jičín

tel.: 556 779 511, fax: 556 702 465, e-mail: podatelna@osoud.nji.justice.cz, IDDS: 79naery

Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Navrhovatel:

Okresní soud v Novém Jičíně

Tyršova 1010/3

741 11 Nový Jičín

Nový Jičín 20. března 2025

NÁVRH NA ZRUŠENÍ USTANOVENÍ ZÁKONA

§ 72 odst. 4, věty druhé, zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění účinném od 1. 1. 2024

podaný v souladu s čl. 95 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, podle § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

I.

Řízení u obecného soudu

Návrhem sepsaným do protokolu u Okresního soudu v Novém Jičíně dne 19. 2. 2024 se poručník nezletilého M. J. domáhá vydání rozsudku, kterým soud i přes zákonný zákaz změny příjmení dle § 72 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., udělí souhlas k podání žádosti o změnu příjmení u nezletilého M. „J.“ na „S.“. Alternativně navrhl, aby mu soud udělil souhlas k podání žádosti o změnu příjmení u nezletilého M. z „J.“ na „S.“, čímž se příjmení nezletilého příjmení poručníka alespoň přiblíží. Z odůvodnění návrhu vyplývá, že poručník má za to, že toto znění zákona zcela odporuje nejlepšímu zájmu nezletilého M. a je přesvědčen o tom, že bude odporovat také zájmu dalších dětí v jiných rodinách. Dle jeho názoru nejlepší zájem dítěte a jeho posouzení v rámci opatrovnického řízení (k čemuž v případě M. již došlo, když byl vydán rozsudek o povolení změny příjmení), by měl mít přednost před zákonnou úpravou obsaženou v zákoně č. 301/2000 Sb.

Věc napadla do senátu 9 P a Ne soudkyni Mgr. Miroslavě Káňové.

Nepředchází

II.

Shrnutí obsahu opatrovnického spisu

Z obsahu opatrovnického spisu vedeného u Okresního soudu v Novém Jičíně pod spisovou značkou 90 P 212/2018 navrhovatel shrnuje, že nezletilý M. se narodil matce P, J., otec není v rodném listě uveden. Matka nezletilého byla rozsudkem Okresního soudu v Karviné ze dne 26. 7. 2017, č. j. 0 P 410/2013-286, který nabyl právní moci 15. 9. 2017, zbavena rodičovské odpovědnosti k nezletilému M: Poručník Ing. R. S. o nezletilého M. J. fakticky pečuje od léta 2017 (na základě usnesení Okresního soudu v Karviné č. j. 0 P 410/2013-244 ze dne 13. 6. 2017), poručníkem nezletilého (společně s bývalou manželkou) byl jmenován rozsudkem Okresního soudu v Karviné ze dne 14. 12. 2017, č. j. 0 P 410/2013-331, který nabyl právní moci 18. 1. 2018. Rozsudkem Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 14. 2. 2022, č. j. 90 P 212/2018-370, byla z funkce poručnice odvolána bývalá manželka poručníka Ing. S. S. která se nyní s nezletilým stýká pravidelně vždy ve čtvrtky a co 14 dní o víkendech.

Návrhem ze dne 28. 11. 2023 se poručník nezletilého Ing. R. S. domáhal vydání rozhodnutí, kterým mu soud udělí souhlas k podání žádosti o změnu příjmení u nezletilého M. z „J.“ na „S.“. Nezletilý s ohledem na svůj věk 13 let se změnou příjmení vyslovil souhlas písemným prohlášením založeným na čl. 381 opatrovnického spisu. Při rozhodování ve věci změny příjmení vycházel soud mimo jiné ze zprávy psychologa PhDr. Petra Štěpaníka ze dne 31. 10. 2023, dle které nezletilý v rámci terapeutických sezení opakovaně vyjadřuje své přání změnit příjmení na „S.“. O své biologické rodině je informován, zná své kořeny. Zájem o styk s rodiči dlouhodobě nemá, z klinicko-psychologického hlediska je změna příjmení na „S.“ žádoucí a podporující identitu chlapce na prahu dospívání. Poručník při účastnickém výslechu uvedl, že nezletilý si je vědom toho, že má čtyři sourozence, dva bratři už jsou dospělí, dvě sestry jsou ještě nezletilé. M. je žákem 2. stupně Základní školy pořád musí vysvětlovat, proč se jmenuje jinak než jeho poručník. Chtěl by se jmenovat stejně. Rozsudkem Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 3. 1. 2024, č. j. 90 P 212/2018-384, který nabyl právní moci 22. 1. 2024, soud udělil souhlas k podání žádosti o změnu příjmení u nezletilého M. z „J.“ na „S.“ (dále jen „rozsudek o povolení změny příjmení“). Soud posoudil návrh na změnu příjmení u nezletilého M. a dospěl k závěru, že taková změna je v nejlepším zájmu nezletilého a reflektuje přání nezletilého. Soud dovodil, že změna příjmení u nezletilého M. přispěje k bližšímu spojení nezletilého s poručníkem a ostatními členy jeho rodiny a bude tedy především v jeho zájmu. Soud proto návrhu poručníka na udělení souhlasu k podání žádosti o změnu příjmení u nezletilého vyhověl a udělil poručníkovi souhlas k tomu, aby podal příslušnému správnímu orgánu žádost o změnu příjmení nezletilého M. z „J.“ na „S.“.

K faktické realizaci změny příjmení nedošlo – matrika žádost odmítla přijmout s tím, že od 1. 1. 2024 nově dle § 72 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, platí, že: *„Změna jména nebo příjmení se nepovolí, jestliže by změna byla v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého dítěte. Změna příjmení nezletilého dítěte se nepovolí, jde-li o změnu na příjmení poručníka, popřípadě poručníků, příjmení pěstouna, popřípadě pěstounů, nebo na příjmení osoby, do jejíž péče bylo nezletilé dítě svěřeno, nejde-li o jednoho z rodičů.“*

Jelikož matrika s ohledem na novou úpravu zákona o matrikách odmítla provést změnu příjmení dle rozsudku č. j. 90 P 212/2018-384, podal poručník nový návrh ve věci udělení souhlasu se změnou příjmení, jak je uvedeno v čl. I tohoto podání.

V řízení, jehož předmětem je udělení souhlasu poručníkovi k právnímu jednání v neběžných záležitostech podle § 934 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jako „občanský zákoník“), soud posoudil návrh poručníka podle aktuálně platné a účinné právní úpravy a dospěl k závěru, že je na místě řízení podle § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., Shodu prvopisu s originálem potvrzuje Michaela Šustková

občanského soudního řádu, přerušit, neboť dle názoru soudu ustanovení § 72 odst. 4, věta druhá, zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jako „zákon o matrikách“), které je nutné při rozhodnutí použít, je v rozporu s ústavním pořádkem (zejména s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte), když paušálně nepovoluje změnu příjmení nezletilého dítěte na příjmení poručníka, popřípadě poručníků, příjmení pěstouna, popřípadě pěstounů, nebo na příjmení osoby, do jejíž péče bylo nezletilé dítě svěřeno, nejde-li o jednoho z rodičů (dále jako „příjmení osob, jimž je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče“), protože soud podává tento návrh na zrušení ustanovení zákona.

Nejedná se o ojedinělý případ. U Okresního soudu v Novém Jičíně je pod sp. zn. 90 P 124/2024 vedeno řízení ve věci nezletilé S. T., v němž se její poručníci M. N., a J. N., domáhají vydání rozsudku, kterým jim soud udělí souhlas k podání žádosti o změnu příjmení nezletilé S. z „T.“ na „N.“. V případě nezletilé S. otec nezletilé není v rodném listě uveden, matka dne 21. 2. 2024 zemřela, v osobní péči M. a J. N. se nezletilá S. nachází nepřetržitě od začátku září 2022, širší biologická rodina o nezletilou neprojevuje zájem ani ji nekontaktuje. Mezi nimi a nezletilou se vytváří vztah analogický vztahu, jaký vzniká mezi rodiči a dítětem, nezletilá navázala téměř sourozenecký vztah k dětem, které vyrůstají v rodině navrhovatelů, a proto navrhuje, aby nezletilá nosila stejné příjmení jako oni. Tento případ zmiňujeme proto, že i v tom případě bude soud podávat návrh na zrušení § 72 odst. 4, věty druhé, zákona č. 301/2000 Sb., a bylo by důvodné oba návrhy na zrušení spojit ke společnému projednání.

III.

Zákonné omezení možnosti změny příjmení u nezletilých dětí svěřených do náhradní rodinné péče

Dle § 72 odst. 4 aktuálně platného a účinného znění zákona o matrikách platí, že „Změna jména nebo příjmení se nepovolí, jestliže by změna byla v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého dítěte. Změna příjmení nezletilého dítěte se nepovolí, jde-li o změnu na příjmení poručníka, popřípadě poručníků, příjmení pěstouna, popřípadě pěstounů, nebo na příjmení osoby, do jejíž péče bylo nezletilé dítě svěřeno, nejde-li o jednoho z rodičů.“

Dle § 72 odst. 4 zákona o matrikách ve znění účinného do 31. 12. 2023 platilo, že „Změna jména nebo příjmení se nepovolí, jestliže by změna byla v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého.“

Aktuálně platný a účinný zákon o matrikách tak bez možnosti individuálního posouzení jednotlivých žádostí o změnu příjmení nezletilého dítěte zakazuje změnu příjmení nezletilých dětí na příjmení osob, kterým bylo dítě svěřeno do náhradní rodinné péče. Naopak do konce roku 2023 matriční úřad ve správním řízení individuálně posuzoval, zda je či není změna příjmení dítěte v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého dítěte.

Změna ustanovení byla v zákoně o matrikách provedena zákonem č. 414/2023 Sb., zákonem, kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jako „zákon č. 414/2023 Sb.“).

Z důvodové zprávy k zákonu č. 414/2023 Sb. lze zjistit, že zákonodárce změnu předmětného ustanovení odůvodňuje přechodností náhradní rodinné péče. Zdůrazňuje se, že se ani v jednom případě nejedná o trvalý právní vztah mezi dítětem v náhradní rodinné péči a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, ale o vztah časově omezený končící nejpozději nabytím zletilosti dítěte, případně dříve nabytím svéprávnosti dítěte a tehdy, bude-li dítě osvojeno, nabude-li alespoň jeden z rodičů poručence rodičovskou odpovědnost (případně nabude-li schopnost ji vykonávat), nebo

Shodu prvopisu s originálem potvrzuje Michaela Šustková

při změně poměrů a novém rozhodnutí o péči o nezletilého. Důvodová zpráva se nevypořádává se souladností této změny s Úmluvou o právech dítěte.

IV.

Odůvodnění rozporu § 72 odst. 4, věty druhé, zákona o matrikách s ústavním pořádkem

Soud v rámci vedeného řízení dospěl k závěru, že ustanovení § 72 odst. 4, věty druhé, zákona o matrikách, odporuje ústavnímu pořádku, zejména čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, dle něhož „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“

Ústanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zaprvé zakotvuje (hmotné) právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem při jakékoliv činnosti se týkající. Zadržet z něj vyplývá základní interpretační princip pro všechny orgány veřejné moci v případech, kdy se jejich činnost dotýká dětí; je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje a podporuje nejlepší zájem dítěte. Zatřetí pak uvedené ustanovení zakládá i procesní požadavky. Při jakémkoli rozhodování dotýkajícím se dítěte je třeba usuzovat a určit jeho nejlepší zájem a hodnotit možný dopad rozhodnutí na dané dítě. Tyto úvahy se musí promítnout i do odůvodnění přijatého rozhodnutí, z něž musí být zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem při rozhodování; musí v něm být vyloženo, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomuto závěru dospěl a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy (srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 29, nálezy ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17, bod 20 a nálezy ze dne 31. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 2344/18, bod 25).

Rozpor soud spatřuje v absolutní výluce možnosti individuálního posouzení (ve správním a/nebo soudním řízení), zda je či není změna příjmení dítěte na příjmení osoby, které je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče, v souladu s potřebami a zájmy nezletilého dítěte.

Soud bez dalšího souhlasí se zákonodárcem v tom, že v případě svěřeni dítěte do náhradní rodinné péče (poručenské péče, pěstounské péče, péče jiné osoby než rodiče) nedochází k vytvoření trvalého právního vztahu mezi nezletilým dítětem a osobou (osobami), která náhradní rodinnou péči zajišťuje, tak, jak tomu je tomu u rodičovství samotného nebo u osvojení dítěte.

Pro posouzení zájmů dítěte je však nutné si uvědomit, že v mnoha případech navzdory nikoliv trvalému právnímu vztahu vzniká mezi dítětem a pečující osobou trvalý a dlouhodobý sociální vztah. Dítě v řadě případů žije v trvalém společenství osob vystupujících jako rodina při současném vytváření silných psychických a sociálních rodinných vazeb.

Rodičovství i rodina ze zákona požívají ochranu.

Soud nepovažuje za nutné v detailech analyzovat obsah pojmu „rodina“. V tomto směru odkazuje např. na závěry uvedené v nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, dle nichž „Pojem „rodina“ chápe Ústavní soud primárně nikoliv jako jakýsi umělý sociální konstrukt, nýbrž především jako konstrukt biologický, založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí, případně jako vztah nepřibuzenský, který vztah biologický napodobuje (osvojení, pěstounství)“. V témž nálezu Ústavní soud zdůrazňuje, že „Osvojení a další formy tzv. náhradní rodinné výchovy by však měly být vnímány vždy jen jako náhradní řešení v případě krize přirozené rodiny, jehož cílem je co nejlepší služba dítěti.“

Jakkoliv tedy primární ochrany požívá rodina „právní“ a „biologická“ (a rovněž právní a biologické rodičovství), je třeba připustit, že rodinou lze rozumět také vztah nepřibuzenský, který Shodu prvopisu s originálem potvrzuje Michaela Šustková

vztah biologický napodobuje, a tedy přiznat určitou míru ochrany také „sociální“ rodině dítěte, která se vytváří v mnoha případech poručenství, ale také v pěstounství či při svěřením dítěte do péče jiné osoby než rodiče.

Soud proto na tomto místě uzavírá, že v mnoha případech dochází svěřením dítěte do jedné z forem náhradní rodinné péče k vytváření trvalých vztahů mezi dětmi a osobami, které o ně namísto rodičů pečují, kdy tyto vztahy lze označit sociální rodinou dítěte. Děti mnohdy ve svých náhradních rodinách (poručenských, pěstounských nebo rodinách jiné osoby odlišné od rodiče, do jejíž péče bylo dítě svěřeno) žijí od útlého věku nejméně do doby zletilosti a mnohdy si uchovávají blízké vazby také v době zletilosti.

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné výchovy v České republice. O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Tuto formu náhradní rodinné péče může soud zvolit, pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník. Takto rozhoduje na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Pěstounem může být fyzická osoba nebo v určitých případech manželský pár, který je k této péči o dítě vhodný, poskytuje záruku řádné výchovy dítěte a mají bydliště na území České republiky. Pěstouni jsou oprávněni rozhodovat o běžných záležitostech a v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění, mají právo na odměnu pěstouna, na pomoc se zajištěním osobní péče o dítě za situace, kdy je pěstoun nemocný či musí vyřizovat nezbytně nutné osobní záležitosti, na zprostředkování odborné pomoci v rozsahu minimálně 1× za půl roku (např. návštěva psychologa, terapeuta nebo očního lékaře), na bezplatné vzdělávání, které obnáší možnost znalostního a dovednostního růstu v oblasti výchovy a péče o dítě a na podporu při udržování vztahu dítěte s jeho biologickou rodinou. Pěstouni jsou povinni osobně o dítě pečovat, informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech, udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými (pokud je to možné, záleží na individuálním plánu ochrany dítěte), umožnit styk rodičům s dítětem v pěstounské péči, vzdělávat se (když pěstoun nerozumí tomu, co dítě prožívá, může, navzdory dobré vůli, dítěti velmi ublížit - nestačí jen chtít, musí se i vědět) a umožnit sledování toho, zda je naplňována uzavřená dohoda. Rodičům zůstávají práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti s výjimkou práv, které stanoví soud pěstounovi. Rodiče mají právo se s dítětem pravidelně stýkat a znát informace, které se dítěte týkají. Rodiče mají právo požadovat dítě zpět do své osobní péče. Soud návrhu vyhoví, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. Rodičům zůstávají povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem.

Naproti tomu poručenství lze označit za vyšší stupeň náhradní rodinné péče. O jmenování poručníka a o svěřením dítěte do poručenské péče rozhoduje soud. Tuto formu náhradní rodinné péče soud zvolí, pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů, protože zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti. Je nutno si uvědomit, že soud přistoupí ke zbavení rodičovské odpovědnosti pouze v těch nejzávažnějších případech, např. když se rodič dopustí úmyslného trestného činu vůči dítěti, závažného zavadového chování, sexuálních útoků, psychického či fyzického týrání dítěte apod. V těchto případech je tedy úvaha zákonodárce o vhodnosti ponechat dítěti původní příjmení rodičů jako projev vazby k biologické rodině zcestná. Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Proto poukaz na dočasnost takové náhradní péče není na místě. Ve výjimečných případech lze navrátit rodičovskou odpovědnost i rodičům dítěte, kteří byli zbaveni jejich rodičovské odpovědnosti, nicméně se jedná spíše o ojedinělé případy. Pokud rodiče dítěte zemřeli či nedojde-li k navrácení rodičovské odpovědnosti některému z rodičů, vykonává poručník svoji funkci do zletilosti dítěte, tedy pokud nedojde k osvojení dítěte.

Názorně lze poukázat na situaci shora zmiňované nezletilé S. T., která v současnosti nemá žádného právního ani biologického rodiče (matka zemřela, otec není uveden v rodném listě) a o kterou nejvíce zájem širší právní ani biologická rodina. Osobní péči o S. od narození zajišťovala pěstounka na přechodnou dobu a od jejího jednoho roku o ní pečují poručníci,

Shodu prvopisu s originálem potvrzuje Michaela Šustková

manželé N. S. tedy nikdy nepoznala svou právní ani biologickou rodinu, zná pouze svou sociální rodinu, kterou tvoří poručníci, děti, které s nimi žijí ve společné domácnosti, a také širší rodina poručníků (jejich rodiče a příbuzní). S ohledem na vývoj poměrů u nezletilé S. pak lze předpokládat, že péče poručníků bude trvat až do její zletilosti.

Příjmení je obecně vnímáno jako prvek náležitosti k určité rodině. Děti umístěné v náhradní rodinné péči (zejména v rodině poručníka či pěstouna) vnímají v případech, kdy tato náhradní péče trvá řadu let, svou náhradní rodinu jako svou skutečnou rodinu, a to i přes to, že jsou velice dobře seznámeny se svými biologickými kořeny, tedy s tím, že jejich biologičtí a právní rodičové jsou osoby odlišné od poručníků (pěstounů nebo jiné osoby). **Děti stojí o to být i formálně identifikovány jako příslušníci rodiny, v níž žijí,** nicméně zákon o matrikách jim to aktuálně znemožňuje.

Soud vnímá rizika spojená se změnami příjmení dětí na příjmení osob, jimž je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče, má však za to, že k předcházení vzniku těchto rizik byla vhodně a dostatečně nastavená preventivní opatření. Nad to existují také signifikantní rizika spojená s pašálním neumožněním změny příjmení dítěte na příjmení osoby, které je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče.

Rizikem může být, že jednotným příjmením bude posílena náležitost dítěte k dané rodině (tedy k poručníkům, pěstounům, k jiné osobě), což může v jiných vzbuzovat dojem, že právními rodiči dítěte jsou osoby o ně pečující v náhradní rodinné péči. Také po dosažení zletilosti může jednota příjmení vést k předpokladu právního vztahu rodič – potomek, a to, ač ze zákona tento vztah nikdy nevznikl a současně nejpozději při dosažení zletilosti dítěte dojde i k zániku vztahu založeného náhradní rodinnou péčí. Nelze také vyloučit, že při sjednoceném příjmení je pro pečující osoby snazší jednat nad rámec svých zákonných oprávnění, a to zejména v případech, kdy rodiče mají zachovánu rodičovskou odpovědnost. Dalším rizikem může být významný zásah do identity dítěte vedoucí ke snazšímu potlačení práva dítěte znát svou identitu a své biologické kořeny.

Nastíněným rizikům však dosud bylo efektivně předcházeno.

V první řadě je na práva dětí svěřených do náhradní rodinné péče dohlíženo v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí, a to jak orgány sociálně-právní ochrany dětí, tak prostřednictvím doprovázejících organizací, se kterými pěstounské i poručenské rodiny blíže spolupracují. S osobami poskytujícími náhradní rodinnou péči je pravidelně pracováno, jsou vzdělávány a pravidelně informovány o rozsahu svých práv a povinností, práv a povinností rodičů i práv nezletilých dětí. Současně je pravidelně spolupracováno také s nezletilým dítětem svěřeným do náhradní rodinné péče, které je informováno o svých biologických kořenech, je mu vypomáháno s hledáním své vlastní identity i ve vztazích v náhradní rodině. Je třeba vnímat, že pro dítě může být ztotožnění se svou sociální rodinou formou sjednoceného příjmení velice významným okamžikem pro správný psychický vývoj, pocit bezpečí a vlastní sebeurčení.

Správní řízení o změnu příjmení nezletilého dítěte je možné zahájit na návrh rodičů dítěte (je-li zachována jejich rodičovská odpovědnost), na návrh poručníka (poručníků) dítěte se souhlasem soudu (jelikož se jedná o nikoliv běžnou záležitost v životě nezletilého dítěte) nebo také na návrh pěstouna (pěstounů) dítěte se souhlasem soudu a současně s nahrazením souhlasu rodičů s podáním žádosti o změnu příjmení dítěte.

Pro případ změny příjmení dítěte na příjmení poručníka vždy docházelo ke dvoufázovému přezkumu, zda je případná změna souladná se zájmy dítěte. V první řadě souladnost zkoumal soud v řízení o udělení souhlasu poručníkovi s podáním žádosti o změnu příjmení. Následně po vyhodnocení zájmu a potřeb dítěte rozhodoval o změně příjmení dítěte správní orgán. Dítě vystupuje jako účastník obou těchto řízení, jeho práva chrání ustanovený opatrovník. Je-li to

možné a vhodné, pak je v řízení vyslyšen také názor a přání nezletilého dítěte ve vztahu ke změně příjmení.

Pro případ změny příjmení u dítěte, které je svěřeno do pěstounské péče nebo do péče třetí osoby, je kontrola souladnosti změny příjmení se zájmy a potřebami dítěte ještě důslednější. Změnu příjmení mohou navrhnout samotní rodiče, kterým svědčí rodičovská odpovědnost. Není-li možné souhlas rodičů získat nebo se změnou nesouhlasí, pak jejich souhlas může být nahrazen rozhodnutím soudu. Zde opět soud detailně zkoumá, zda by případná změna odpovídala zájmům dítěte, nad to soud jedná s rodiči a přihlíží k jejím stanoviskům a opět bere v úvahu také přání a stanovisko dítěte. Dojde-li k podání žádosti o změnu příjmení, pak účastníky správního řízení jsou také rodiče nezletilého dítěte, kteří se mohou do rozhodnutí o změně příjmení odvolat. Současně správní orgán opět bude vyhodnocovat souladnost změny příjmení se zájmy a potřebami nezletilého dítěte.

Ke změně příjmení nad to nelze přistoupit, pokud dítě starší 12 let s takovou změnou nevysloví souhlas (§ 73 odst. 5 zákona o matrikách).

Dle názoru soudu tak lze uzavřít, že dle předchozí právní úpravy stál zájem dítěte v popředí úvah při rozhodování o možnosti změny příjmení dítěte na příjmení osob, jimž je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče, a byl nastaven funkční systém eliminující rizika, která mohou v souvislosti s takovou změnou vznikat.

Současná právní úprava, tedy napadené ustanovení § 72 odst. 4, věty druhé, zákona o matrikách, pro všechny případy de facto konstatuje, že změna příjmení dítěte na příjmení osoby, v jejíž náhradní rodinné péči se dítě nachází, je v rozporu s jeho potřebami a zájmy. Zákon vyloučil možnost zjišťování stanoviska dítěte ke změně příjmení, i kdyby se jednalo o dítě starší 12 let. Zákonná úprava tak znemožňuje individuální soudní i správní uvážení, zda je případná změna příjmení v souladu s nejlepším zájmem nezletilého dítěte. Zákonná úprava obsahuje absolutní zákaz takové změny.

Úmluva o právech dítěte požaduje, aby by nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí.

Ad absurdum může vzniknout situace, kdy rodiče, dítě i pěstouni či poručník souhlasí s tím, aby došlo ke změně příjmení nezletilého dítěte, nicméně tuto změnu nebude možné z důvodu zákonného zákazu provést.

Soud má za to, že pro případ rozhodování o změně příjmení dítěte na příjmení osob, jimž je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče, nelze zakotvit zájem dítěte do obecné právní normy aplikovatelné na všechny případy stejně, ale je nutné ponechat prostor pro soudní a správní uvážení a pro individuální posouzení, zda je taková změna souladná se zájmy dítěte, či nikoliv.

Při vyhodnocení souladnosti s nejlepším zájmem dítěte soudní i správní orgány berou v úvahu délku trvání náhradní rodinné péče a předpoklad jejího dalšího trvání, důvody, pro něž se dítě v této péči nalézá, vztahy mezi dítětem a pěstounem nebo poručníkem, názor dítěte, vztahy mezi dítětem a jeho biologickou a právní rodinou nebo psychický stav dítěte, který může být silně negativně ovlivněn tím, že nenese shodné příjmení jako jeho sociální rodina.

Absolutní zákaz změny příjmení se soudu jeví také v rozporu s čl. 10 Listiny základních práv a svobod. Jak uvádí Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 25. 2. 2016, sp. zn. 2 As 324/2015-16, „Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 2. 1994 ve věci Burghartz proti Švýcarsku, č. 16213/90, § 24, všechna zde uvedená rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva jsou dostupná z <http://hudoc.echr.coe.int>) je ochrana příjmení součástí práva na ochranu soukromého a

Shodu prvopisu s originálem potvrzuje Michaela Šustková

rodinného života ve smyslu čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Z tohoto práva vyplývá státu nejen negativní závazek nezasahovat do příjmení jednotlivců (stát jednotlivci nesmí nařizovat změnu příjmení), ale i pozitivní závazek umožnit jednotlivci změnu příjmení, pakliže tomu nebrání veřejný zájem (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 11. 1994 ve věci Stjerna proti Finsku, č. 18131/91, § 38).“ Zvláště obezřetně se Nejvyšší správní soud v citovaném rozhodnutí vyjadřuje k nutnosti zohlednit možnou psychickou újmu nezletilého dítěte jako důvod pro změnu příjmení dle § 72 odst. 2 zákona o matrikách. Uvedl, že je nutné postupovat obzvláště pečlivě a citlivě a v žádném případě nelze tvrzené poúže nezletilého dítěte bagatelizovat. Dále se ve svém rozhodnutí Nejvyšší správní soud vypořádává s problematikou hledání spravedlivé rovnováhy mezi individuálními a veřejnými zájmy, přičemž dochází k závěru, že nelze paušálně a bez uvedení důvodů usuzovat na existenci veřejného zájmu na stálosti příjmení.

Výbor pro práva dětí ve svém IX. obecném komentáři č. 14 z roku 2013 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska (čl. 3 odst. 1) zdůrazňuje, že nejlepší zájem dítěte je třísožkový koncept aplikující se na hmotné právo, základní zásadu interpretace práva a také jako procesní pravidlo, dle něhož kdykoli má být učiněno rozhodnutí, které ovlivní konkrétní dítě, skupinu blíže určených nebo neurčených dětí nebo děti obecně, **musí tento rozhodovací proces zahrnovat vyhodnocení možného (pozitivního i negativního) dopadu takového rozhodnutí na toto dítě nebo děti.** Nutné je vyhodnocení všech relevantních faktorů zájmu dítěte či dětí v konkrétní situaci. Výbor pro práva dětí označil čl. 3 odst. 1 za jednu ze čtyř obecných zásad Úmluvy pro výklad a realizaci všech práv dítěte (odst. 2 Obecného komentáře Výboru č. 5 z roku 2003 a odst. 2 Obecného komentáře č. 12 z roku 2009), a používá jej jako dynamický koncept, který je nutno vždy posuzovat s ohledem na konkrétní situaci.

Lze tedy usuzovat paušálně na existenci nejlepšího zájmu dítěte ve výluce změny jeho příjmení na příjmení osob, jimž je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče? Dle názoru soudu nikoliv.

V projednávané věci nezletilý M. se změnou příjmení souhlasí, sám o ni žádá. Změnu příjmení doporučuje také klinický psycholog, který má M. ve své péči od roku 2016 – viz příprava PhDr. Petra Štěpaníka založená na č. l. 382 opatrovnického spisu.

V.

Okresní soud shrnuje, že tímto návrhem napadená aktuálně platná a účinná zákonná úprava je v rozporu s ústavním pořádkem, odporuje zejména právu dítěte na rodinný život a na to, aby při všech činnostech nebo rozhodnutích, které se ho *týkají, ať už se uskutečňují ve veřejné nebo soukromé sféře, byl posouzen a jako přední hledisko uplatněn jeho nejlepší zájem. Zákonný zákaz změny příjmení může mít silné negativní dlouhodobé dopady do psychiky jednotlivých dětí. Úprava zároveň negativně zasahuje do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod)* a dále negativně zasahuje do ochrany rodiny jakožto nejen právního a biologického vztahu, ale také vztahu založeném na sociální fakticitě a dlouhodobém trvání.

Vzhledem k výše uvedenému soud navrhuje, aby Ústavní soud přistoupil ke zrušení § 72 odst. 4, věty druhé, zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění účinném od 1. 1. 2024.

Mgr. Miroslava Káňová v. r.
soudkyně

Michaela Šustková
Digitálně podepsal
Michaela Šustková
Datum: 2025.03.21
12:19:05 -0100

Shodu prvopisu s originálem potvrzuje Michaela Šustková

